

Vass Péter

Bogdánfi Sándor színműve a szabadkai magyar színházban

Goethe »Fauszt«-jának előjátékában a színigazgató beszél a szerzőhöz és a szereplő színészhez. Kétségei vannak és ezeket mondja:

Ti ketten, kik már emberül
Helytálltatok sok bú-bajomban,
Hiszitek e, hogy most e honban
Vállalkozásunk sikerül?

A kétség minden művészi alkotása körül, minden alkotóban — a sikert és a hatást illetően — örök. A versíró, prózáíró nálunk is éppen úgy, mint mindenütt, művészi kétséggel a lelkében ül papír elé, s teszi ezt különösen, aki a színházi kulisszák erdejébe téved alkotásával, ahol egy másik művészet, az előadás, az alakítás lesz művének tolmácsa.

A kétség nálunk különösen indokolt; nálunk, ahol a színpadi ábrázolásnak nincsenek mély gyökerei, hagyományai. Új társadalomban élünk, tetézve helyzetünket a perem-kisebbség sajátos problémáival, amelyben egy szűk környezet centripetális körei életét kell az írónak, az írói megfigyelés eszközeivel, átvágni, átmetszeni és ebben a kis körben tükrözni az élet dolgait. Számítva természetesen azzal, hogy művét nemcsak a művészet síkján mérik és bírálják, hanem mint emberi tettet és társadalmi jelenséget. Egész sor komponens ez és jogos a kételyes sóhaj: vállalkozásom sikerül-e?

Nézzük, mi volt a vállalkozás ebben az esetben. Bogdánfi Sándor színművének »Vass Péter«-nek esetében. Parasztdarab vajdasági környelés színikülönbségekkel, elég élesen fehér és fekete, ami tendenciával zetben, falurajz; az osztályharc egy szakasza a vajdasági faluban. Elég igazolható. 1948. A fejlődésben még nem jutottunk el oda, ahová ma. A szerző egy szál fejszével bátran nekivág ennek a sűrű nagy erdőnek és döngetni kezdi egyik szálfáját. A kérdés: volt-e ilyen kör, ilyen kép, ilyen jelenségsorozat falvainkban, mint amit a szerző elénk tár? Volt és lehetett — bár hogy éppen ez a tipikus, nem merném mondani, hiszen az egész cselekmény egyetlen család életében játszódik le. A szerző szuverenitását azonban nem lehet olyan ítélettel elmarasztalni, hogy ami nem tipikus, az nem is műbe és nem színpadra való. Az egész — minőség kérdése. Be tudja-e hálózni a cselekményt azokkal a finom aranyszálakkal, melyek a nézőt elkapják és viszik a cselekménnyel, alakokkal. Hogy valóban falut, akkori falut érez mögötte, akkori embereket és elsősorban embereket.

Ezeket a szálakat sokszor érezhetjük a darab előadásán. De nem mindig. Amíg maga a darabcselekmény a műnek jól felépített tényezője: pergő és változatos — különösen az első két felvonásban, hogy a harmadikban egyhelyben topogva kierőszakolja a happy end-et — mondom, amíg a darabcselekmény ügyes és pergő. S igazolja, hogy színpadi kultúrával rendelkező, jó megfigyelővel és ügyes meseszövével állunk szemben, az alak jellemzésnél már nagyobbak a hézagok. Lőrinci András halvány és passzív alak, azzá teszi maga a beállítás, nem segít ezen a negatívumon maga a játék és a rendezés sem. Kicsit savanyújóska. Mellette Erzsike már élénkebb és jobb alak, Lőrincivel való viszonylatában azonban ez a jobban megformáltság is elromlik. Ezt a szerelmet — a két szereplő összetartozását — nem hatja át elég emberi melegség. Több szenvedéllyel kellett volna beállítani — végeredményben a közönség inkább hisz mindig a nagy emberi érzésben, mint abban a félig érdekházasság-féle, a nagybácsi-nősző által támogatott és célhozvitt happy end-ben, mint a milyen a szeme előtt a színpadon megszületett. Felmerül persze a kérdés, hogyan kellett volna, emberibben megoldani, kifejleszteni a darab tengelyét képező szerelmi epizódot? A válasz csak az lehet: azért költő a költő...

Mindamellettt Bogdánfi Sándor nem gyenge emberábrázoló, de nem ám! Megmutatta azt a nagybácsi alakjában — Sánta kitünő tolmácsolásában — magának Vass Péternek figurájában — itt legfeljebb az alakítás hagyott kivetni valót maga után — megmutatta, a vérengző legénynek, a süket öreg rokonasszonyoknak, Selmececinének, Késmárkinak, sőt a papnak alakjában. S megmutatta az anya alakjában is. Hogyan sikerült aztán az utóbbi alakítás, más kérdés; a sorozatosan fehér-fekete alakfelvillantásban az anyát éppen változó hangulata teszi különösképpen emberivé.

Egy nagy magyar színműbíró mondotta egyszer: egy jó figura megér egy egész színdarabot. Hát sokszor meg is ér. Sokszor meg néhány jól felépített jelenet ad létjogosultságot egy egész darabnak. Vass Péternek, Bogdánfi színművének, vannak ilyen alakjai és vannak ilyen jelenetei. S létjogosultságot adnak, művészi színvonalat az egész műnek.

Szóvá kell tennünk még valamit: a darab nyelvét. Ez a nyelv egyébként jól pergő: »színpadérett«. Parasztdarab vajdasági környezetben, falurajz — ezt írtuk előljáróban. A megfelelő nyelvet azonban a szerző csak helyenként tudja adekvát módon elénktárni: a nyelv, különösen ahol tréfálkoznak, nem elég darabos és vaskos. Az esprit és a jóízűség között különbség van. A szerző néha elhanyagolja a természetes jóízűséget az esprit kedvéért; ezzel a városi közönségnek tesz engedményt, mert a nevetés felcsattan minden esetben — de célját, a darab hitelességét kissé elvétí.

A tendencia — ami ilyen harcos daraboknál elkerülhetetlen — helyenként nem elég rejtett s nem eléggé az eseményekbe ágyazott. Mindezek a hibák mégsem olyan kirívóak, hogy zavarólag hatnának a nézőre: kerek egészet ad a darab. Ügyes meseszövéssel lebilincsel, többségében jól ábrázolt alakjaival pedig sodor és visz előre. Sehöl sem véti el végső célkitűzését: bemutatni az 1948. év egyik vajdasági magyar falujának életét, illetve életének egy darabját, egy jelenségét, ha nem is tipikusan s csak egy családon keresztül, de annyi valószínűséggel és olyan tükrözéssel, hogy eddig legjobb vajdasági magyar színpadi alkotásnak kell mondanunk. Szerzőjének érzéke van a színpadi alkotásokhoz és ez nagy szó nálunk.

A színház nem adott elég támogatást a darab teljes sikeréhez. Nem mondom, hogy ez célzatos volt, azonban elvétett egy fontos körülményt: vajdasági darab előadására, éppen mert ezek nem »márkás«, száz színpadot járt darabok, jól bevált és kipróbált játékstílussal — jobb szereposztást kell biztosítani. Az ilyen darabokat segíteni kell és emelni magával az alakítással, játékkal és előadással. A lapok színházi rovatai már szóvátettek egyes konkrét hibákat, mi csak általánosságban emelnénk kifogást. Dicséretes viszont, hogy a színház vajdasági magyar szerző darabjának műsorratúzáásával segíti általános irodalmi fejlődésünk bemutatását.

Majtényi Mihály